

Nr 545.

Av herr **Hallén**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 271, angående lönereglering för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter m. m.

De ordinarie ämneslärarna vid de allmänna läroverken utgöras av lektorer, adjunkter och ämneslärarinnor. För behörighet till adjunktstjänst fordras, förutom två års väl vitsordad tjänstgöring vid allmänt läroverk eller därmed jämförlig läroanstalt, filosofisk ämbetsexamen och provår, och för behörighet till lektorstjänst dessutom licentiatexamen samt författande och försvarande av en vetenskaplig avhandling. Genom en viss skillnad i avlöningsförmåner mellan lektor och adjunkt har man velat dels kompensera en lektor för de väsentligt ökade utbildningskostnaderna, dels ock tillförsäkra honom en högre levnadsstandard i avsikt att stimulera de unga studenternas intresse att fortsätta sina studier med doktorsgrad som mål. Det är också en anseelig skara vetenskapligt intresserade studenter, som efter avlagd ämbetsexamen kvarstanna vid universiteten i nyss nämnd avsikt. Emellertid äro universitetsstudier dyrbara i så måtto, att det för vetenskapsidkaren är kännbart att vid hans ålder sakna arbetsinkomst och i stället i regel vara tvungen att för sitt uppehälle sätta sig i skuld. Ekonomiska svårigheter bliva därför ofta följderna, och givet är, att dessa ökas med studietidens längd. Många av dem, som fortsätta sina studier utöver ämbetsexamen, komma också omsider i en sådan ekonomisk belägenhet, att de se sig nödsakade att lämna universitetet. Sålunda kommer det sig, att många omedelbart efter avlagd licentiatexamen söka sig till de allmänna läroverken såsom lärare, i akt och mening att framdeles, när de hunnit sanera sin ekonomi, återvända till universitetet och fortsätta till slutmålet, doktorsgraden. De, som avbryta studierna av ovan angivna skäl, komma emellertid med få undantag icke tillbaka, dels därför att den ekonomiska saneringen tager lång tid, dels därför att de såsom lärare så helt absorberas av sin nya arbetsuppgift och deras verksamhet får en helt ny inriktning. Därjämte kommer licentiaten-läraren vanligen till insikt om att ett fortsatt vetenskapande i starkt specialiserad form skulle för lång tid föra honom på sidan om hans egentliga livsuppgift, den att verka som undervisare och fostrare.

Många licentiaterna komma sålunda att såsom sådana tjänstgöra på lärarebanan, där adjunktstjänst, men icke lektorstjänst står öppen för dem. I förhållande till övriga adjunkter representera licentiaterna en vida högre grad av lärdom inom sitt speciella ämne. Då en mycket stor del av undervisningen på gymnasiet, där en grundlig vetenskaplig utbildning hos läraren tillmättes stor betydelse, måste bestridas av adjunkter, synes det uppenbart.

att licentiaten — om för övrigt kvalifikationerna för yrket äro lika — för undervisningsväsendet måste representera en tillgång av större värde än adjunkten-magistern. Men i ekonomiskt hänseende är han likväl sämre ställd än denne på grund av det senare inträdet på lärarebanan, vilket följer av hans längre utbildningstid.

Följande framställning avser att giva en jämförelse i ekonomiskt avseende mellan två adjunkter, vilka samtidigt avlagt ämbetsexamen, men av vilka den ena, som i det följande kallas M., omedelbart efter nämnda examens avläggande inträtt på lärarebanan, under det att den andra, i det följande kallad L., fortsatt sina studier, avlagt licentiatexamen, och först därefter inträtt på lärarebanan. Lågt räknat torde man få anslå den tid, som efter ämbetsexamen erfordras för att nå licentiatexamen, till 3 år. Av en inom kungl. ecklesiastikdepartementet verkställd utredning rörande de svenska universitets- och högskolestudenternas sociala och ekonomiska förhållanden — statens offentliga utredningar 1936: 34 — framgår nämligen, att den genomsnittliga skillnaden i studietid mellan ämbets- och licentiatexamen vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid Göteborgs högskola betydligt överstiger 3 år; endast inom Stockholms högskolas humanistiska fakultet underskrider medeltalet nämnda tid. Under de tre år, då L. bedrivit sina licentiatstudier, har M. uppburit arvode såsom e. o. lärare utan provår vid allmänt läroverk eller annan jämförlig läroanstalt. Storleken av det arvode, som M. uppburit, är ju beroende av å vilken ort han haft sin tjänstgöring. Den kan därför icke exakt beräknas. Härtill kommer att inkomstskatten, som ju reducerar värdet av det uppburna beloppet, är mycket varierande från ort till ort. En uppskattning av det av M. årligen uppburna arvodet — med avdrag för inkomstskatt — till 4 200 kronor torde säkerligen icke vara för hög. Under förutsättning att detta belopp utbetalas ungefär likformigt under årets 12 månader, vore det matematiska värdet av de arvodena, som M. uppburit under tre år, vid tidpunkten för L:s avläggande av licentiatexamen, — 13 360 kr. — under förutsättning av en räntefot å 4 %.

Vid tidpunkten för L:s inträde på lärarebanan befinner han sig alltså i ett ekonomiskt utgångsläge, som är 13 360 kr. sämre än om han i likhet med M. direkt efter ämbetsexamen inträtt på lärarebanan.

Om man förutsätter, att licentiatexamen är utan inverkan på den ålder, vid vilken befordran till ordinarie adjunkt vinnes, och att licentiatexamen avlägges vid 27 års ålder, så kommer ovannämnda ekonomiska underskott för L., om det fördelas likformigt på de 38 år, som äro kvar till pensionsåldern, att med beräkning efter 4 % ränta betyda ett årligt underskott av 690 kr.

L. kommer således under hela sin tjänstetid såsom lärare att få leva på en levnadsstandard, som årligen med 690 kr. understiger kollegan adjunkten-magisterns.

För uppnående av ekonomisk likställighet mellan de två kategorierna av adjunkter skulle erfordras, att adjunkten-licentiaten vid läroverkslärarnas inplacering i det för civilstaten gällande lönesystemet erhöle en placering, som med minst en lönegrad överstege adjunkten-magisterns.

Man kan förvänta, att krav i sådan riktning till en början kommer att väcka gensaga, då därigenom skulle skapas adjunktstjänster med olika årsavlöning. Vi vilja emellertid på det bestämdaste vända oss emot ett så enkelt sätt att se på avlöningsspörsmålet. Under de tre år, då L. bedrivit sina licentiatstudier, har han indirekt tjänat undervisningsväsendet på ett sätt, som till sitt värde torde vara fullt jämförbart med den insats, som M. samtidigt gjort genom sin tjänstgöring på lärarbanan. Ett förnekande härav vore ett förnekande av att djupare vetenskaplig utbildning överhuvud taget har en befruktande inverkan på undervisningen vid våra läroverk. Än så länge anses dock lektorsinstitutionen som någonting synnerligen värdefullt, men knappast någon torde våga påstå, att dess betydelse ligger väsentligen i den vetenskapliga avhandling, som kräves för vinnande av doktorsgrad.

Om man sålunda fastslår, att L:s och M:s insatser för undervisningsväsendet ur samhällsnyttig synpunkt äro likvärdiga, så böra de också honoreras lika. Det förhållandet, att den ekonomiska gottgörelsen för L:s vidkommande fördelas på en tidrymd, som är tre år kortare, har därvid intet att betyda.

En för avlöningssystemet i stort bärande princip har visserligen varit, att varje befattning avlönas med hänsyn till arbetsuppgiften och icke med hänsyn till om tjänsteinnehavaren eventuellt har högre teoretisk kvalifikation än den, som är föreskriven. Ett avsteg från den principen har dock tidigare gjorts just inom undervisningsväsendet, i det att ämneslärarinna, som är adjunktskompetent, avlönas såsom kvinnlig adjunkt.

Formellt är en licentiat överkvalificerad för adjunktstjänst. Men är han det i *realiteten*? Som ovan påpekats måste en mycket stor del av undervisningen på gymnasiet bestridas av adjunkter. På det stadiet utför adjunkten precis samma arbetsuppgift som lektorn, och nog vore det absurt att beteckna licentiaten som överkvalificerad att utföra den arbetsuppgiften i egenskap av adjunkt, när man samtidigt anser honom inkompetent att utföra den i egenskap av lektor. Erfarenheten synes ha visat, att den för adjunktstjänst föreskrivna *examen* ej utan viss komplettering kan anses vara tillräcklig för undervisning på gymnasiestadiet.

Visst är det sant, att samhället rent juridiskt icke kan avkrävas ersättning för det arbete, som en studerande för sin egen utbildning nedlagt vid universitet. Tidigare har man väl också ansett det som en naturlig sak, att vederbörande själv har fått stå hela den ekonomiska risk, som är förknippad med fortsatta studier för förvärvande av lektorskompetens. När han nått målet, får han ju ekonomisk ersättning i form av lektorat. Men den risken är, såsom erfarenheten visar, stor, att han icke blir i stånd

att nå detta slutmål. Är det då förenligt med nutida uppfattning och förhållandet mellan samhälle och individ, att samtidigt som samhället stimulerar intresset hos unga studenter att fortsätta sina studier för förvärvande av teoretisk lektorskompetens, det helt avsvär sig det ekonomiska ansvaret för dessa studier?

Man kan emellertid fråga sig, om det är antagligt, att en löneplacering som den här skisserade skulle komma att öva någon inverkan på lektorskårens rekrytering.

Möjligt är ju, att en och annan licentiat skulle avstå från fullföljandet av sina planer på att vinna lektorskompetens, om han på annat sätt kunde få ersättning för det arbete, som han dittills nedlagt på sin utbildning. Men å andra sidan finns det säkert begåvade studenter, som just med hänsyn till den ekonomiska risken under nuvarande förhållanden icke anse det rådligt att fortsätta studierna utöver ämbetsexamen, men som, därest risken eliminerades, skulle driva studierna vidare och bliva ett värdefullt tillskott till lektorskåren.

Med hänvisning till vad sålunda anförts hemställas,

att riksdagen vid nu förestående lönereglering måtte besluta att de av de högre allmänna läroverkens adjunkter, som avlagt filosofie licentiatexamen, erhålla en placering, som med minst en lönegrad överstiger de adjunkters, som icke avlagt nämnda examen.

Stockholm den 7 april 1937.

H. Hallén.